

quae Astarte, non est huius loci dirimere: cf. *P. Scholz*, Goetzendienst u. Zauberwesen, p. 230 sqq., Regensburg 1871. v. 4 « *Abstulerunt ergo filii Israel Baalim et Astaroth, et servierunt Domino soli* ». Facile intelligitur, Heli pontifice quo tempore cultus tabernaculi profanabatur, eodem idololatriam per regionem late serpsisse, idque explicite affirmat Ps. 77 (78). Mortuo Heli et capta arca debuit eadem augeri, magis etiam ideo, quod Samuelis prophetica auctoritas clade accepta probabilius imminuta est, aliquorum mensium spatio usque ad arcae reditum. Eo tempore fuisse inter Hebraeos idololatriam, colligitur ex Iud. 18, 31: « *Mansitque apud eos idolum Michae omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo. In diebus illis non erat rex in Israel* ». Perperam igitur *Then.*, *Wellh.* conqueruntur, inter nostrum versum 2 et 3 desiderari nexum. Cf. universale effatum Iud. 2, 19: « *Postquam autem mortuus esset iudex, revertebantur et multo faciebant peiora, quam fecerant patres eorum, sequentes deos alienos, servientes eis et adorantes illos* ». — Alio praetextu v. 3 *Hensler, Ew., Then.* nexum desiderant cum prioribus. En, inquit, Philisthaei modo arcam demississime retulerant, nunc exhibentur ut oppressores Hebraeorum; Samuel iudicis munere fungitur, cum tamen nusquam ad illud assumptus esse legatur. Quos refutat *Keil, Wellh.* Arcae redditio non affecerat Philisthaeorum supra Hebraeos principatum: praeflo nullo dimicatum est, urbs nulla recuperata. Dein Samuel hac ipsa occasione in iudicem assumptus est, exercuerat iam ante quasi iudicalem potestatem. — Dubitari hic potest, ea, quae v. 3 sq. narrantur, sintne singulare aliquid factum, quod populi conventum v. 3 Masphae actum praecesserit; an eventus per totos viginti annos continuatus, Samuele constanter ab idolorum cultu populum revocante, et praemium religionis liberationem a Philisthaeis promittente, populo magis magisque eius monitis obsequente. Cum sit indubium admonitiones Samuelis v. 3 revera constanter esse repetitas, et consequenter verisimilius sit, neque idolorum destructionem fuisse unius diei opus, praeplicet utrumque verum interpretari de repetita populi admonitione et successiva idolorum destructione. Habes hic viri vitam per viginti annos indfesse protraxit; simul describitur populi requies seu adunatio post Dominum v. 2.

Magna exstat divergentia lectionum v. 3 et v. 4, ubi voces habentur vel identicae vel affines. *Hebr. Vulg. Chald. deos alienos et Astaroth, Baalim, et Astaroth. Syr. deos alienos et lucos, Baalim et lucos*; ubi pro lucos verbe cippos, et cf. *Gen. Thes I. 162. LXX deos alienos et lucos, Baalim et lucos Astaroth*; ubi « *lucos Astaroth* » certe est spuria lectio ex duabus compacta. Imvero *Astaroth et lucos* nos revocant ad duas voces hebr. אֲשֵׁרֹתָ וְאֵלֹהֵי, permixtata facillimas. Videtur primitus in altero versu fuisse vox אֲשֵׁרֹתָ, in altero אֵלֹהֵי; illa sane in v. 4, cum ibi nomen Baalim adiunctam sibi vocem Astaroth vindicat, haec in v. 3.

v. 3 « *Dixit autem Samuel: Congregate universum Israel in Masphath, ut orem pro vobis Domino* ». Maspha prope Lapidem Adiatorii, cf. 4, 1. 13; 7, 12, idem locus, quo prius iussu Dei 3, 21 Samuel populum convocaverat cladesque fuerat inflicta. Vel ipsi loci nomen promissio erat victoriae, ob peccata pridem dilatae, nunc tandem obtinendae, erat convocatio ad bellum: unde Philisthim, ubi primum eum locum pugnae ineundae aptissimum ab Hebraeis occupatum, in eoque Samuelem iudicem creatum compererunt, eodem cum exercitu proficiscuntur (*Calm.*). Somniatur igitur *Then.* putans, ideo Samuelem in Maspha, non in Silo populum convocasse, quod sacerdotum regimine, sibi ex filiorum Heli praeviaricatione dudum exosum, infirmare et liberio-rem quemdam Iehovae cultum introducere voluerit. Silentem non erat populum convocandus, quod ibi non esset tum arca Domini; non in Silo se nacturum victoriam, prophetae Deus promiserat. — *Ut orem, vel LXX et orabo*: finis orationis, tandem Deum inter et populum efficere reconciliationem, eiusque pignus obtinere victoriam. Utique divino instinctu agebatur Samuel in populo Maspham convocando.

v. 6 « *Et convenerunt in Masphath, hauseruntque aquam et effuderunt in conspectu Domini, et ieiunaverunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccavimus Domino* ». *Lap.*: « *Eccce hic tres actus poenitentiae: sc. contritio significata in effusione aquae; confessio, cum dicunt: Peccavimus Domino; satisfactio, cum ieiunant* ». Feecerunt invitante et praeeunte propheta: bonum igitur est ieiunium ad placationem obtinendam.

Adhibiti ritus sensum collige ex Thren. 2, 19: « *Effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini* ». Est ergo effusio omnium cordis affectuum in oratione facta; quia vero tunc temporis Israelitae vel maxime agebantur affectu poenitentiae, recte ritus sensum explicat *Chald.*: *Effuderunt cor suum per poenitentiam sicut aquam coram Domino*. Rursum ritus significatio ex adiectis vocibus colligitur: *Peccavimus Domino*. Effusio igitur aquae erat symbolum dolorosae admissi peccati confessionis. Utrum vero ea confessio in solis verbis *Peccavimus Domino* haeserit, an saltem peccata superius vituperata, vel etiam omnia singulorum peccata distincte accusaverit, nescimus. Possumus insuper cum *Sanct.* ritum interpretari serii propositi significationem: « *Amunt, tam a se proliciendam impietatem antiquam et deorum deorumque omnium memoriam, ut non minus excedant ab animo, quam aqua, cum e vase, in quo conclusa fuerat, effunditur, cuius neque sapor manet ullus neque odor* ». Audacius fortasse non nihil *S. Ephraem* (apud Vere): « *Quasi dicerent: Sicut aquas istas effundimus, sic noster sanguis effundatur, si in posterum a Domino defecerimus et ad deos gentium transierimus* ». — Porro effusio sola in illo ritu symbolica erat, aquae haustio praecedere debebat effusionem. Nolim eius ritus vestigium Ps. 21 (22), 15 et 2 Reg. 14, 14 invenire, sed meram sermonis figuram.—Israelitis ieiun-

nantibus et peccata accusantibus, adhuc locus fuit Samuelis intercessioni pro populo v. 3; unde aperte sequitur, non repugnare, ut, ipso peccatore delicta de-
testante et accusante, alter homo tanquam minister remissionis sive impetrandae sive elargiendae interveniat.

« *Judicavitque Samuel filios Israel in Maspath* », i. e. iudex factus est (*Calm.*); usurpatur h. l. vox *iudicavit* eo sensu, quo alias sexcenties (cf. 3 Reg. 11, 43; 14, 31 etc, etc) vox *regnavit*, de accepto sc. primo imperio. Prophetae partes iam egerat Samuel, iudicante Heli, cf. 3, 20 sq. Quo demortuo intercesserunt anni viginti oppressionis Philisthaicae (similia habes Iud. 3, 14; 6, 1; 10, 8; 13, 1). Tandem Samuel prophético instinctu populum convocavit Maspham, ibique iudex ab omnibus agnitus est. Ipsum factum, quod Israelitae eum agnoverint iudicem in eodem loco, ubi viginti annis ante eadem fuerant experti, eiusque prophética auctoritas apud plures fuerat obscurata, ostendit, quam integra et sincera iam fuerit Israelitarum conversio.

v. 7 « *Et audierunt Philisthim, quod congregati essent filii Israel in Maspath, et ascenderunt satrapae Philistinorum ad Israel. Quod cum audissent filii Israel, timuerunt a facie Philistinorum* ». *Sanct.* : « *Expavit Israel, iam dudum desuetus arma tractare* ». Ascendunt satrapae omnes, cum omnibus suis copiis, qui saepe iam minori bellico apparatu Hebraeos devicissent. v. 8 « *Dixeruntque ad Samuelem : Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philistinorum* ». Exprimunt hic filialis fiducia temperata agnitione propriae indignitatis, quantum diversa praesumptione 4, 3 expressa ! v. 9 « *Tulit autem Samuel agnum lactentem unum, et obtulit illum holocaustum integrum Domino; et clamavit Samuel ad Dominum pro Israel, et exaudivit eum Dominus* ». Respondit ei autem fragore de coelo facto v. 10. — *לילי* masc., *integrum*, refertur ad *לילה agnus*, non ad *holocaustum*, et dicitur vel de rei totalitate, vel de eius perfectione, vel de utraque simul. *Salim. Menoch.* intelligit agnum integrum i. e. non dissectum, quod ingruentibus Philisthaeis tempus defuerit ad illam dissecundum. *Calm.* alique pleonasmum censent, ut sit idem, quod holocaustum.

Agnus hic, ex Lev. 22, 27 saltem octiduum natus erat. Cur vero eiusmodi agnellus seligebatur? Longius petita videtur explanatio *Keil*, fuisse illum imaginem populi per conversionem novae vitae restituti. Ex Lev. 22, 17 sqq. animalia proventioris aetatis fere a sacrificiis excludebantur, cum longe facilius aliquo ex defectibus ibi enumeratis laborarent. Animalia tenerioris aetatis Deo esse gratiora, colligi poterat inde, quod toties animalia « *annicula* » pro sacrificiis praescriberentur.

v. 10 « *Factum est autem* », — pro *autem* verte enim : explicatur modus, quo exauditus est (v. 9) Samuel a Domino — « *cum Samuel offerret holocaustum, Philisthim iniere praelium contra Israel; intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthim, et exterruit eos et caesi sunt a facie Israel* ». Addit de suo terraemotum *Ios.*, in amplificando s. textu non raro liberior; sed Iob 37, 4 eadem expressio certe solum tonitru significat. Ita etiam Eecl. 46, 19 sqq. nostrum textum intellexit : « *Et invocavit Dominum omnipotentem, in oppugnando hostes circumstantes undique, in oblatione agni inviolati* » (*LXX* lactentis). « *Et intonuit de coelo Dominus, et in sonitu magno auditam fecit vocem suam, et contrivit principes Tyriorum et omnes duces Philistinorum* ». v. 11 « *Egressique viri Israel de Maspath, persecuti sunt Philisthaeos et percusserunt eos usque ad locum, qui erat subter Bethchar* ».

LXX Βαθχάρ: *Ios.* מצרע קופחאר, quod in idem redit. *Chald.* בית שרון; *Syr.* בית ישן. Ultimam formam secutus *Welsh.*, putat esse Iesanam 2 Par. 13, 19. Eidem formae adhaerens *Houb.*, putat intelligi *Sen* v. 12 : « *Quorum nos concordiam secuti sumus, quia idem utrobique locus agitur : id enim series persuadet. Ibi monumentum victoriae collocatur, ubi pugna commissa est, nempe inter Maspha et eum locum, ubi Israelitae fugientes hostes assecuti sunt* ». Attentis consonantibus, quas diversae lectiones offerunt, neque improbabile est, fuisse primitus in textu בית חרון, Bethoron cf. 13, 18, quae urbs adiacebat itineri frequentatissimo Philisthaeam versus septentrionalem.

v. 12 « *Tulit autem Samuel lapidem unum, et posuit eum inter Maspath et inter Sen, et vocavit nomen loci illius Lapis Adiutorii, dixitque : Hucusque auxiliatus est nobis Dominus* ». *Sen* alibi non habetur et tamen exspectares, s. auctorem situm loci minus noti, Lapidis Adiutorii, per notiores aliquem locum explicaturum fuisse. *LXX* verterunt *reterem*, legerunt igitur ישנה; idipsum legebat *Syr.*, corruptens בין ברת. Non tamen h. l. intelligi potest Iesana 2 Par. 13, 19 (*Ios.* 'Izziz), urbs in finibus Ephraim sita, haud longe a Bethel et Ephron. Neque Esna (אשנה) *Ios.* 13, 43, haud longe a Nesib, Ceila et Maresa in tribu Iuda sita; nequaquam enim ex Maspha eo dirigi potuit fuga. Optime e contra quadrat Asena (אשנה) *Ios.* 13, 33, prope Saream et Zanoam atque ad septemtrionem Socho et Azecae sita, locus, ubi videtur, obvius iis, qui e Maspha fugerent Azotum. *Hucusque*, non « *hucusque tantum* », forte nonnihil longius.

iudicis officii, quam auctor Historiae Samuelis scribendam sibi proposuerat. Quinque versibus, quibus iam narratio concluditur, edocemur, ad quos limites Samuelis potentia pertigerit, et qua ratione intra illos iudicis officio functus sit.

v. 13 « *Et humiliati sunt Philisthim, nec apposuerunt ultra, ut venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthaeos cunctis diebus Samuelis* ». Verba sunt plana, sensus difficultatem parit. Et primum, quomodo negantur Philisthaei venisse in terminos Israel *cunctis diebus Samuelis*, qui eo tempore, quo Samuel Saulem unxit, omnia Hebraeis ademissent ferrea arma? Respondent plures, verba *cunctis diebus Samuelis* ad solam alteram, non ad primam versus partem pertinere. Quae responsio, licet sit minus obvia, admitti tamen potest. Dicimus autem minus obviam, quod s. auctor in eo esse videatur, ut universali quodam conspectu describat, quomodo Samuel iudicis munere functus sit: ergo singulae sententiae sensu obvio de « *cunctis diebus Samuelis* » intelligantur oportet, licet ea verba non singulis affigantur. *Malv.*: « Est proleptica narratio omnium, quae tempore Samuelis contra Philisthaeos contigerunt ». — Ea tamen responsione admissa manet illud, quod evidenter habet textus, Philisthaeos *non ultra* venisse in terminos Israel. Quod *Menoch.* explicat, non venisse « longo tempore »; et *Himpel* non venisse, quamdiu acceptae cladis effectus perdurarent; et *Sanet.* « Redierunt sane », inquit, « Philisthim tempore Saulis et adhuc vivente Samuele, imo fortasse aliquando Samuele regnante, licet id raro et successu nullo; verum quia post longum tempus et irrita conatu, dicuntur non ultra rediisse ». Sed nota, tria sententiae membra sibi in Hebr. simplici copula iuxtaponi: Et humiliati sunt, et non apposuerunt, et facta est. Cum ergo tertium membrum certe de cunctis diebus Samuelis affirmetur, sensus obivus sane est, idem esse *non ultra* secundi membri, atque *cunctis diebus Samuelis*. A sensu autem obvio, nisi ob solidas rationes, recedere non licet. — Sed oritur tertia et gravior difficultas ex verbis *Facta est itaque etc.*, quorum sensus evidenter is est, totum illud tempus, quod cuncti dies Samuelis appellatur, fuisse Philisthaeis tempus cladum et prostrationis; idque confirmat v. 14 enumerans urbes, quae illis fuerint ereptae non solum in montanis Iuda, sed vel in ipsa planitie Philisthaica. At quae nobis narrantur inde a cap. 13, longe diversam rerum conditionem describunt. Philisthaei in mediam Iudaeam penetraverant; omnia Iudaeis arma ademerant; Saulis victoria 14, 46 incompleta mansit; brevi post Samuelis mortem Philisthaei 28, 1 viribus minime fractis ad certamen redeunt et Hebraeorum copias in monte Gelboe fundunt. Quomodo ergo vere scribi potuerunt verba illa *Facta est itaque etc.*? Vere scribebantur, si sat diu ante prophetiae obitum scribebantur, quo tempore Philisthaei

nondum feliciter dimicaverant. Priora septem capita conscripta fuere ante Samuelis mortem et ab ipso Samuele: cunctis diebus, qui cunctis effluerant, facta erat manus Domini super Philisthaeos, cunctis illis diebus non ausi sunt regioni Hebraeorum pedem inferre. Haec solutio praeferenda, quia nullam textui vim infert, omnia eius membra sensu obvio intelligi permittit.

v. 14 « *Et redditae sunt urbes, quas tolerant Philisthim ab Israel, Israeli, ab Accaron usque Geth et terminos suos; liberavitque Israel de manu Philistinorum* ». Haec facta sunt in diebus Samuelis, citius aut serius. Contra *Vulg. Syr.* iungunt *Hebr. LXX Chald.*: et *terminos earum liberavit Israel*. — « *Eratque pax inter Israel et Amorrhaeum* ». De Amorrhaeis fit mentio, quia post Philisthaeos infensissimi meridiem versus Israelitis erant. Quam late ibidem patenter, ostendit Num 13, 30; Ios. 5, 1; 7, 2. 7; 10, 5; Iud. 1, 34; 3, 5.

Obicit *Then.*, otiose post urbium etiam terminorum liberationem referri; quod evidens sit cum uribus etiam terminos esse occupatos. Verum quoad urbes Philisthaeae finitimas illud evidens nequaquam est, neque raro, ipsis uribus occupatis, difficile et operosum est, earum terminos ab inimicis purgare. — Geth et Accaron non dicuntur ipsae in potestatem Iudaeorum esse redactae; sed linea describitur, quae pridem separaverat nuncque rursus separabat Philisthaeam et Iudaeam, linea ab Accaron descendens versus Geth. Quidquid illa linea includebatur, i. e. ad orientem eiusdem situm erat, in potestatem cessit Hebraeorum (*Est*). — Nondum compertum est, quo loco fuerit Geth.

v. 13 « *Indicabat quoque Samuel Israellem cunctis diebus vitae suae* ». Additur brevis conspectus rationis, qua Samuel iudicis munere functus est. Illud in totis his septem capitibus advertet, narrata inseri quidem vitae Samuelis, cuius breviarium aliquod singularum paragraphorum initio praefigitur; in narratione tamen ipsa non tam Samuelis personae primas partes assignari, quam potius iudicis et magnalibus Dei. Auctor vere modestus Samuel de se non plus loquitur, quam quod narrando serie exigit. — Quomodo index fuit Samuel *cunctis diebus vitae suae*? Filii 8, 1. 3 utique sub patre iudicis officio functi sunt. Quid vero de Saule? *Sanct.* censet Samuelem paulo post unctum Saulem defunctum esse vita, et ita moraliter verum manere, illum *cunctis diebus vitae suae* indicem fuisse. *Calm.* affirmat, etiam regnante Saule retinuisse Samuelem iudicalem potestatem; additque *Clair*, id patere ex Davidis unctione facta regnante Saule, praefuisse Saulem exercitui, Samuelem vero summam imperii retinuisse. Verum ad ea, quae afferuntur, facta explicanda sufficit Samuelis prophetica auctoritas; speciatim regum unctio alias etiam per prophetas effecta est 4 Reg. 9; licet Saul rei belli

cae operam maxime navarit, plenam tamen et veram obtinebat regiam potestatem, qualem habebant reges gentium 8, 5, speciatimque potestatem « iudicandi », ib. Optima solutio est, quam tradidimus ad v. 13, haec septem capita scripta esse a Samuele ante regni institutionem, neque post hanc esse mutata : tum ad literam verum erat, iudicasse Samuelem Israel *cunctis diebus vitae suae*, qui se. eousque effluisissent.

v. 16 « *Et ibat per singulos annos circumiens Bethel et Galgala et Masphath; et iudicabat Israel in supradictis locis* », v. 17 « *Reverteturque in Ramatha; ibi enim erat domus eius, et ibi iudicabat Israel; aedificavit etiam ibi altare Domino* ». Iudicialis regiminis ambitus et ordo describitur. Samuelis, sicut aliorum iudicum, auctoritas non ad omnes tribus, vel certe non ad omnes aequaliter se extendebat. Princeps sedes erat in Rama, civitate eius, in tribu Iuda; meridionalis tamen eius tribus pars cum tribu Simeon tum se videtur intimius illi adiunxisse, quando visum est filios constituere iudices in Bersabee 8, 2. Robur reipublicae tum erat in tribu Benjamin, tum natura quam ob constantes Philisthaeorum incursiones bellicosissima; quae tribus duo obtinebat fora iudicialia, Galgala et Maspha, dum tertium Bethel eiusdem finibus proxime adiacebat. In Bethel sane iudicabatur a Samuele tribus Ephraim, saltem potior eius pars. Tribus reliquae non ita immediate Samueli suberant; suberant tamen, ut patet ex facto electionis Saul 10, 19 sq., et ex viris Iabes Galaad cap. 11 in angustiis ad Samuelem recurrentibus. — Samuelem enumerata loca etiam eo, quo in textu recensentur, ordine circumvisse, ex sequenti narratione colligi videtur. Saul cap. 9 convenit Samuelem sacrificium offerentem in Rama; 10, 3 agitur de viris ascendentibus in Bethel, uti videtur, ibi sacrificaturis, unde supponere fas est, Samuelem tunc eodem sacrificiorum causa ascendisse; Galgalae quidem non fit mentio; sed mox 10, 17 populus Maspham convocatur. Ex 16, 3 patet, Samuelem ad alia quoque loca quandoque sacrificiorum causa venisse, quasi per modum exceptionis. — Tandem etiam his versibus confirmatur, quod diximus, describi rerum conditionem, qualis obtinuit, non usque ad mortem Samuelis, sed usque ad tempus eius mortem sat diu antecedens, quo ipse hanc narrationem conscripsit; quo se. tempore ipse nondum ita senuerat, ut iudicandi onus cum filiis dividere, novamque iudicii sedem in Bersabee instituire cogeretur.

Locī illi erant ex tota traditione augustissimi. In Bethel his Deus Iacobo apparuerat isque « titulum erexit, fundens oleum desuper » (Gen. 28, 18 sq.; 35, 14 sq.), unde nomen sibi Deus assumpsit « Ego sum Deus Bethel » (Gen. 31,

43); tandem locus ob antiquam religionem a Ieroboam cultu vitulorum aureorum desecratus est 3 Reg. 12, 28 sqq. Galgala prima populi electi statio cis Iordanem fuerat Ios. 4, 19; 5, 10 sq., inter Iordanem et Iericho sita. Masphia iam ante sacra Hebraeis fuerat Iud. 11, 11; 20, 4, sanctorum nunc ob memoriam vividissime animis impressam ostensae ibi divinae protectionis. Ea loca iam ante altaria habuerant : altare Ramae exstructum v. 17 explicitè commemoratur. — Miraberis inter loca sancta non recenseri Silo, quae sedes sacrorum fuerat inde ab occupata terra sancta Ios. 18, 1; 19, 51; Iud. 18, 31. Sed textus affirmat, post mortem Heli Samuelem, relicta Silo, Ramae sedem fixisse. Erat is effectus divinae reprobationis, quam contra Silo factam esse Ps. 77 (78), 60, 67; Ier. 7, 12, 14; 26, 6, 9 docemur, quamque divina revelatione Samueli innotuisse dubitare nefas est. Fortasse etiam Silo, post Israelitas in Ebenhaezer caecos, a Philisthaeis vastata fuit. Tabernaculum foederis, arca orbatarum, postea (2 Reg. 21, 7) offendimus in Nobe, civitate sacerdotum Ithamaridarum, quae 22, 19 a Saul funditus destructa legitur. Inde translatum est in Gabaon (1 Par. 21, 29; 2 Par. 3), civitatem sacerdotalem (Ios. 21, 17), fortasse ideo etiam selectam, quod non longe abesset a Cariathiarim (Ios. 9, 17) et ita spem offerret arcae rursus tabernaculo inferendae. Quod tamen nunquam effectum est. Imo postmodum David, quando arcam de Cariathiarim transtulit in Ierusalem, non antiquum tabernaculum ex Gabaon requisivit, sed novum construxit 2 Reg. 6, 17; 7, 2; 1 Par. 15, 1; 16, 1; 2 Par. 4, 4; quod ipse vix fecisset, nisi de novo tabernaculo priori substituendo sibi constitisset. In tabernaculo hoc antiquo apponebantur panes propositionis 1 Reg. 21, 6, aderat altare aeneum 2 Par. 1, 5 et 6, et, uti dubitari nequit, offerebantur sacrificia lege praescripta, cf. 3 Reg. 3, 4, ea fere ratione, qua longe post, in secundo templo, et ipso arca orbato, offerri consueverunt. Negari tamen nequit, illud tabernaculum, usque ad Salomonem, neglectum quodammodo fuisse, neque a plebe tantum sed ab ipso Samuele, qui nunquam ibi sacrificasse narratur, nunquam eo populum convocasse. Num id forte factum est ideo, quod sacerdotes Ithamaridae illud sibi tabernaculum tanquam rem suam vindicaverint et, tanquam palladium contra mala a Samuele sibi indicta 2, 27 sqq., ex una urbium suarum in alteram, eo inconsulto vel etiam obnitente, transportaverint, quem deum sacerdotum errorem s. auctor reverenti silentio suppresserit? Tribuit quidem ei tabernaculo Salomon honorem (3 Reg. 3, 4) : at nonnisi post expletam Samuelis praedictionem domumque Ithamar definitive a pontificatu remotam (3 Reg. 2, 27). Tum etiam tabernaculum in Ierusalem translatum (3 Reg. 8, 4; 2 Par. 3, 5) et in quadam templi parte reconditum est.

Verum gravis hic solvenda superest difficultas, quomodo Samuel potuerit aliis, quam apud tabernaculum, locis altaria erigere sacrificiave offerre; et quomodo omnino sacrificare potuerit, cum ipse sacerdos e familia Aaronica minime esset. Et primum quidem plura recensentur iudicum tempore sacrificia, non apud tabernaculum oblata : Gedeonis (Iud. 6, 24 sqq.), Manue (13, 16 sqq.), aliudque in loco flentium (2, 3),

tandem sacrificia a Samuele in variis locis excelsis, non tamen antequam in iudicem esset electus, peracta. Duo priora, Deo discrete approbante, locum habuerunt; sacrificium prope Lapidem Adiatorii oblatum Deus portentoso eventu confirmavit; reliqua omnia ita referuntur, ut intelligamus, ea a s. auctore pro actis Deo acceptis haberi; nulla usquam reprehensionis nota affigitur. Quod 1 Reg. 13, 13; 13, 22 in Saule capitur, non est sacrificii procul ab arca attentata oblatio. 16, 2 praetextus sacrificii in Bethlehem, ergo procul ab arca offerendi, ab ipso Deo Samu- eli suggeritur. Quae facta omnia insinuant, eiusmodi tum sacrificia de se, non solum vi particularis cuiusdam divini privilegii, licita fuisse. Ea vero, quae Lev. 17, 3 sq. enuntiat, sub poena mortis lex, ut de quolibet animali mactato oblatio offerretur ad ostium tabernaculi, valet tantum pro tempore, quando Israelitae in deserto « in castris » versabantur, et pro terra sancta partialiter abrogata est Deut. 12, 13 et 21. Alia, quae Deut. 12 habentur, valent unice pro tempore extracti templi. Quando sc. Israelitae requiem habituri sunt a cunctis hostibus per circuitum, et absque ullo timore sunt habitaturi (v. 10), tum « cave, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris; sed in eo quem elegit Dominus, in una tribuum tuarum offeres hostias et facies, quaecumque praecipio tibi » (v. 13 sq.). Ergo ante extractum templum non erat simpliciter illicitum, sacrificare alio, quam ubi esset arca, loco. *Theodoret.* : « Sacro templo nondum aedificato, Deum colebant in diversis locis. Piis enim et scopum legis scientibus locus quilibet locus Dei cultui consecratus erat ». *Est.* : « Per id tempus arca non habebat stabilem mansionem, idque usque ad tempus, quo templum fuit extractum a Salomone; et interea putant non fuisse peccatum immolare in excelsis, modo vero Deo ». Rursum sacerdotibus Aaronicis unice licebat in tabernaculo immolare; et hoc utique sensu dicitur Num. 3, 10 (cf. 18, 7) : « Externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur. Num. 16 interimuntur Core alique ob attentatum sacerdotii apud arcam exercitium. Posteaedificatum templum severe reprehenditur et punitur Azarias rex, quod incensum ipse adoleverit. Verum ante illud tempus plures, qui sacerdotes Aaronici non erant, cum laude sacrificare. Ubi illud primum videndum, intelligendane sint ea sacrificia omnia *ministerio sacerdotum* stirpis Aaron esse oblata. Quod tamen adstrui nequit in sacrificiis Gedeonis, Manue, Eliae; et communiter negatur de Samuele, utris affirmant *Est.* in 1, 4 et 13, 12 et *Mar.* in 7, 9. Admisso igitur, Samuelem non adscito sacerdote sacrificasse, quo iure id fecerit ambigitur. Ubi plures eum coniciunt speciali divino indulto seu dispensatione sacerdotem fuisse: *Sanct.* in 2, 33; *Tir.* in 2, 31; *Gord.* in 2, 33; *Lap.* in 7, 9; *Mench.* in Lev. 17, 3; eodemque, uti videtur, sensu dicit *S. Thom.* (in Hebr. cap. 7 lect. 3),

fuisse « sacerdotium translatum in Samuelem ». E contra *Calm.* ad 13, 12 pluribus defendit, ante extractum templum eodem iure et Samuelem et Saulem sacrificasse, quo liceret aliis a tabernaculo locis sacrificare. Verum undenam fluebat illud ius? In lege mosaica nullibi exprimitur. Erit ergo potius repetendum ex lege ante Moysen vigente et nonnisi extracto templo ultimatim exstincta. Ubi quaestio nostra in alteram resolvitur, quando et quo ordine lex illa Moysae antiquior quoad Hebraeos fuerit abrogata. Legem quidem veterem nonnisi successione quadam esse promulgatam novimus: circumcisionem Abrahae tempore, alia vivente Moysae, sed diversis temporibus, dum, quae templum spectarent, nonnisi diu post obligandi nacta sunt vim. Potuit ergo lex etiam patriarchalis nonnisi successione aliqua apud Hebraeos abrogari, ut quae sacrificia spectarent, aliis utique quam prope arcam locis offerenda, vim suam retinuerint usque ad extractum templum. — In hac opinione varietate, rem in medio relinquimus.